

2025

1212

01		
שם התלמיד: אורי כהן		
אברם, שרי והגר : " ויבוא אל הגר" - מה עשיתי?		
2025		
חומרים: פלסטלינה, עץ וקרטון ויצירת הדמויות מהפלסטלינה		

הדגם המפוסל מתייחס לבראשית ט"ז פסוק ד' כאשר אברם "ויבוא אל הגר". הדמויות המופיעות בדגם הם: אברם והגר בצבע אדום ושרי בצבע אפור. הן עשויות מפלסטלינה כדי שתהיה אפשרות לעצב אותן על פי הפרשנות שלי בעזרת הגמישות של הפלסטלינה, וליצור מוחשיות לסיטואציה עד כמה שאפשר. בדגם אברם והגר יושבים יחד מדברים ושותים ושרי יושבת בצד עם ראש כפוף, דבר המרמז על הקושי שלה, כאילו אינה רוצה להביט עליהם. כמו כן ישנו שולחן שעשוי מעץ ושידה מפלסטלינה המהווים חלק מהריהטים בבית אברם ושרי.

תיאור הנושא/ הסוגיה/ הדילמה	היצירה נסמכת על הרעיון הגדול: "ליחסים בתוך המשפחה עשויים להיות השלכות הרות גורל". היא מתייחסת לסיטואציה בפרק ט"ז, שבה אברם "ויבוא אל הגר", סיטואציה שהפכה אותם מזוג חשוך ילדים למשפחה מורכבת: בעל אחד, גבירה, שפחה ושני בנים מאימהות שונות. ההתנהלות כמשפחה מורכבת, גרמה לקונפליקטים רבים והייתה לה השפעה ניכרת על מערכות היחסים במשפחה. ההבטחה של אלוהים לאברם כי "וְאַעֲשֶׂה לְגִי' גָדוֹל" (בראשית י"ב, פסוקים ג', ד') וההבטחה שאברם יחבוק בן משלו (בראשית ט"ו, פסוק ד'), אינה מתיישבת עם עקרותה של שרי (בראשית ט"ז, פסוק א') ואמירתו של אברם "הֵן לִי לֹא נָתַתָּה זָרַע וְהִנֵּה בְנֵי בֵיטִי יוֹרְשֵׁי אֶתִּי" (בראשית ט"ו, פסוק ג'). "יריית הפתיחה" של מערכת היחסים העכורה במשפחת אברהם היא בפרק ט"ז כאשר שרי רואה בהגר את הפתרון לעקרותה ומחליטה לעשות כפי שמקובל במזרח הקדום. שרי מביעה תקווה "אולי אבנה ממנה", ומכריזה שתכיר כבנה את הילד שהגר תלד. בעקבות כך שרי מחליטה לעשות מעשה. היא מציעה לתת
--------------------------------------	---

לאברם את שפחתה הגר לאשה על מנת שתיבנה ממנה ואברהם יזכה לבן וכך תתממש ההבטחה שניתנה לאברם על ידי האלוהים. אברהם נענה להצעתה, "וַיָּבֹא אֶל־הָגֵר" והתוצאה "וַתֵּהָר" הגר (בראשית ט"ז פסוק ד'). מסתבר שלאחר שהגר הרתה, "וַתֵּקַל גְּבֻרָתָהּ בְּעֵינֶיהָ" (בראשית ט"ז פסוק ד'). הגר מתנשאת מעל שרי, ומרקם היחסים בתוך המשפחה נפגם. שרי פונה לאברם וטוענת שהוא גרם לה עוול ודורשת מאברם, שיעמוד לצדה ויתמוך בה, "חֲמָסִי עָלֶיךָ אֲנִי נִתְּתִי שְׁפָחָתִי בְּחִיקָה וַתֵּרָא כִּי הָרְתָה וְאֶקַּל בְּעֵינֶיהָ יִשְׁפֹּט יְהוָה בֵּינִי וּבֵינֶיךָ" (בראשית ט"ז פסוק ה'). הוא מצידו מגיב בפאסיביות ואומר לשרי "הִנֵּה שְׁפָחָתְךָ בְּיָדְךָ עֹשֵׂה־לָּהּ הַטּוֹב בְּעֵינֶיךָ". שרי מענה את הגר וזו בורחת אל המדבר, בכך מעמידה את חייה וחייה בנה בסכנה. בפרק כ"א אנו עדים לקונפליקט ההולך ומחריף בין שרי להגר שפחתה וישמעאל בנה. לאחר לידת יצחק בפרק כ"א הקונפליקט בין הנשים הולך ומתעצם. אברהם עורך משתה עם היגמלו של יצחק, וגם כאן דורשת שרי לגרש את הגר ובנה לאחר ששרי ראתה את בן הגר המצרית, אשר ילדה לאברהם –מצחק" (בראשית כ"א פסוק ט'). מה היה חטאו של ישמעאל ששרי תופסת את בן האמה המצחק בבנה? פירושים רבים למילה "מצחק". המשותף לכל הפירושים למילה "מצחק", מכוונת לקונוטציה שלישית ומאירה את ישמעאל באור שלילי. אלה נועדו להצדיק את גירושה. פירוש של הרמב"ן מחזק את הקונוטציה השלילית הזו של התנהגותו של ישמעאל. הרמב"ן מציג שלושה פירושים למילה: "לשון עבודה זרה, לשון רציחה, לשון גלוי עריות, מריב עם יצחק על הירושה ואומר אני בכור ויורש פי שנים".

(רמב"ן, מאגר ספרות הקודש, בראשית כ"א, פסוק ט',

https://kodesh.snunit.k12.il/comment/t0121_9.htm).

שרי מצידה, מסבירה לאברם שדרישתה נובעת מרצונה לדאוג לכך שיצחק יקבל את כל ירושתם ולא יתחלק עם ישמעאל הבכור. דרישתה זו של שרי מציבה את אברם שוב בקונפליקט בין שתי נשותיו ושני בניו. מערכת היחסים העכורה הזו במשפחת אברם, בעקבות ההצעה של שרי להיבנות משפחתה, הולכת ומסתבכת ונראה כי שרי פעלה מתוך מחשב וכוונה טובה אך יחד עם זאת לא לקחת בחשבון את ההשלכות העתידיות העלולות להיות במעשה זה.

יש פרשנים הסבורים ששרי פעלה בשיקול ובמחשבה קודם הצעתה לאברם, יחד עם זאת היא לא ציפתה כי הגר תתנשא עליה, ותגרום להערכת מערכת היחסים ויהוו אירועים הרי גורל בתוך המשפחה. ההתנשאות הזו יצרה מלחמת אגו בין השתיים. נויה שגיב באומרה כי:

" את צערה של שרי- אי אפשר בכלל לשפוט"

(נויה שגיב, 2010, פרשת לך לך. על גירוש הגר וישמעאל ועל המעלימים עין,

<https://heb.hartman.org.il/didactic-articles-genesis-16/>).

היא לא צפתה את רגשותיה בסיטואציה שנוצרה בין שתי הנשים. מה שהתחיל כפתרון בין שתי הנשים הפך לבעיה. למאבקים על רחם ועל אגו.

מנגד, יש הטוענים כי שרי פעלה ללא חשיבה מרחיקת לכת על ההשלכות שעלולות להיות מהצעתה לאברם. כמו כן, שרי לא הייתה שלמה עם ההצעה ועם

והניסיון לרצות את אברם, היא בחרה בפתרון שלא נצפה עד הסוף, ולא נצפו השלכותיו על כל הדמויות, הלוקחות חלק בסיפור.		
--	--	--

היבט: פרשנות/ עמדה/ תובנה אישית	סוגיית האישה העקרה הייתה ותמשיך להיות רלוונטית לחברה בה אני חיים. גם כיום אנו עדים לסיפורים רבים של נשים עקרות הנואשות לילד, והעושות כל דבר על מנת לזכות בפרי בטן. בימינו הודות להתפתחות הרפואה, ישנם פתרונות רבים להתמודד עם העקרות: הפריית מבחנה, אימוץ ואם פונדקאית וכל זוג יכול לבחור את הפתרון הנכון לו. בתקופת התנ"ך לזוג חשון ילדים לא הייתה בחירה והפתרון היחידי לצאצא הוא להיבנות מהשפחה, שתשמש כאם פונדקאית שנושאת את הילד של הזוג בבטנה ולאחר הלידה הם יגדלו אותו. כל המצב המורכב הזה יוצר קשיים ולפעמים השלכות הרות גורל על הזוגיות. לעיתים הפתרון הוא תוצר של תחושת רגשות אשם, שחשה האישה העקרה אל מול בעלה ומכוונתה לרצות אותו. בפרק ט"ז בפני שרי עמדו שתי אופציות: להיבנות מהשפחה או להישאר חשוכת ילדים ולסמוך על אלוהים, שיקיים את הבטחתו ויפתח את רחמה. מרגע ששרי הבחינה שהזמן עובר ושניהם מזדקנים והבטחת האל טרם התממשה, היא בחרה לרצות את אברם ולהכניס צלע שלישית לזוגיות-את הגר שפחתה ולהיבנות ממנה. בחירה זו התגלתה כקשה מנשוא עבודה, החלטה שאינה עומדת במבחן המציאות. ההחלטה לרצות את אברם ולתת לו את הגר התגלתה כקשה מנשוא עבודה. יחד עם זאת שרי פועלת ברגישות, בהוגנות ובאנושיות ובהתאם לחוק הנהוג במזרח הקדום כדוגמת חוק נוזי לפיו הגבירה יכולה להביא בן לבעלה משפחתה. ההתנהלות על פי החוקים מלמדת ששרה פעלה מתוך יושרה. מה שלא צפתה שרי זה ששפחתה תתנשא עליה ותתפוס את מקומה לצד אברם אבי האומה. הדבר נכון גם בעיני הגר. שרי פועלת על פי חוקי המזרח הקדום- חוק חמורבי. לפי חוק זה, שפחה המתנשאת מעל גבירתה, כעונש לא נמכרת לעבדות והגבירה יכולה להשיבה למקומה ומעמדה כשפחה ולהשיב לה כגמולה. לדעתי, שרי לא התמודדה עם כל ההשלכות והמחירים בבחירתה. שרי לא ציפתה שלימים מעשה זה יתגלה מעבר לכוחותיה ויכולותיה הרגשיות. טענה דומה לכך טוענת נחמה לייבוביץ המותחת ביקורת על התנהגותה של שרי המתוארת בפסוקים בפסוקים א'-ו' וטוענת ש"אולי רצתה התורה ללמדנו, כי המתמתח מעל לקומת אנוש ומקבל על עצמו משימות שמעל לכוחו – ייטיב לשאול עצמו תחילה, אם יוכל לעמוד בהן עד הסוף. שאם לא כן, מוטב לו לאדם שיחיה לפי כוחותיו ולפי הנדרש ממנו". (נחמה לייבוביץ, 1970, עיונים בספר בראשית, ההסדרות הציונית העולמית, עמ' 111, בראשית ט"ז פסוקים א-ו) לפי דבריה של לייבוביץ, מן הראוי שהאדם ייקח על עצמו משימות שהוא יכול לעמוד בהן, ולא משימות שהן למעלה מיכולתו ושהוא לא יוכל למלא אותן עד הסוף. הביקורת של נחמה לייבוביץ, על התנהגותה של שרי היא ששרי לא חשבה עד הסוף על הצעתה לאברם, לקחת את הגר שפחתה לאשה שתהרה לו. שרי הייתה
--	--

	צריכה לחשוב על זה לעומק, אם תוכל לעמוד בהצעתה עד הסוף. כלומר, היה עליה לחשוב מה יקרה לכשתהרהר הגר מאברם, כדי שלא תתחרט על המעשה. ואכן, לאחר שהגר הרתה, שרי לא יכלה להמשיך ולקבל זאת ולכן היא עינתה את הגר וגרמה לה להימלט למדבר. איילה פז גם היא מתייחסת לקושי של שרה עם החלטתה אליו לא הייתה מודעת. היא טוענת: "ששני הפעלים 'וַתִּקַּח', 'וַתִּתֵּן' מתארים גם הם את עולמה הפנימי של שרי. השימוש בשני הפעלים יוצר השהיה, קודם לקחה אחר כך נתנה. השהיה זו עשויה לרמוז על הקושי שבו נתונה שרי. גם כעת, כשכבר החליטה ליזום ולבצע מעשה, עדיין היא משתהה ומהססת. היסוס זה מקורו יכול להיות הן בקושי הנפשי בנתינת אישה אחרת לבעלה" (אילה פז, 2022, ניסיונה של שרי לפתור את מצוקת עקרותה – בראשית ט"ז, מכון הרטמן, https://heb.hartman.org.il/didactic-articles-genesis-16/) פז מבססת את עמדתה גם על כעסה של שרה על אברהם שבו "שרי מגוללת בפני אברם את אשר אירע. בתיאורה משולב פרט שלא היה בתיאור של הדברים עד עתה. את נתינה הגר לאברם שרי מתארת במילים: אֲנִי נָתַתִּי שְׂפָפְתִּי בְּחִיקָהּ. הביטוי "חיקן" מהדהד קרבה, אינטימיות ולא רק לאקט טכני של יחסים עם אישה. מנקודת מבטה של שרי עולה שלאברם הייתה טובת הנאה אישית מכך. כוונתה המקורית של שרי הייתה להיבנות מהגר ולא להפוך את הגר לאשת חיקו של אישה... שרי פעלה בהתאם לחוקי ההיגיון, בהתאם לחוקי הטבע, בהתאם לחוקי המשפט. אולם, כישלון תכניתה מראה שהיה עליה להמשיך להאמין בהתגשמות ההבטחה, למרות היותה מנוגדת לחוקי הטבע..." לפי דברי פז ייתכן ושרי הייתה צריכה להמתין לקיום הבטחות האל ולא לפעול למעורבות ולעשייה. ההשלכות נמשכות גם בדרישת שרי מאברם בפרק כ"א - לגרש את הגר ואת ישמעאל מבלי למצוא פתרון הולם (הסיבות לגירוש הוזכרו קודם לכן). התגובות שלה בשני הפרקים מאוד קיצוניות ומלמדות על חוסר איוון ועל מצב רגשי שביר.
--	---

דו שיח (דיאלוג) בין התוצר היצירתי לבין ההיבט והפרשנות/ העמדה/ התובנה האישית	כפי שטענתי, שרי לא הקדישה לעניין מחשבה עמוקה, כשהציעה לאברם להיבנות מהגר שפחתה. שרי הייתה צריכה לחשוב על זה לעומק, ולבדוק האם תוכל לעמוד בהצעתה, שרי הייתה צריכה לשאול את עצמה, מה יקרה לכשתהרהר הגר מאברם, לטובת מניעת מצב שתתחרט על הצעתה. למצער, רק לאחר שהגר הרתה, שרי מבינה שהסיטואציה הייתה בלתי אפשרית להתמודדות מבחינתה. התנשאות הגר פתחה לה פתח לענות את הגר ולגרם לבריחתה למדבר. בדגם אנו רואים את דמותה של שרי יושבת לבד ומרכינה את ראשה כאשר אברם והגר יושבים מולה, ברגע אינטימי, לפני הביאה. הרכנת הראש של שרי מלמדת, שברגע האמת היא אינה מסוגלת לצפות בהם. שרי מגיעה לתובנה,
--	--

שאלת דרך חזרה ממנה- אינה יכולה לחלוק את בעלה עם שפחתה, ולפיכך, שואלת את עצמה בטון מאשים- מה עשיתי לעצמי? הגר ואברהם נראים נינוחים. למרות ששרי נמצאת בזווית העין של אברהם הוא אינו מביט בה, כאילו אינו חושב עליה ברגע האינטימי שהוא מצוי בו עם הגר. כמו כן, צבע דמותה המפוסלת של שרי הוא אפור. צבע התואם לצבע הקירות, "בולע" את שרי, ומבטא את תחושתה כבלתי נראית, צבע שלא נותן לשרי את המקום הראוי למעמדה. לעומתה דמותם של אברהם והגר מפוסלת בצבע אדום, צבע בולט ויכול לרמז על היותה של הגר במרכז ומבטא אינטימיות ואהבה. אפשר וזה מרמז על הפרשנות של שרי לסיטואציה ועל תחושותיה. התובנה המתעוררת מסיטואציה זו שבאה לידי ביטוי בדגם בכך ששרי פעלה על פי ערך הריצוי והווייתור. היא בחרה לראות את אברהם ולא את עצמה ולאור זאת היא שילמה מחירים על בחירה זו. בכך האמרה " סוף מעשה במחשבה תחילה" מוצאת את מקומה בסיטואציה זו ומשמשת כסמן חשוב לניהול רגשותינו ורצונותינו.		
---	--	--

ערכים/תפיסות/מושגים

מושגים: הבטחה אלוהית, עבדות, חוק הבן הבכור היורש, חוקי מזרח קדום תפיסות: תפיסת גמול, מידה כנגד מידה ערכים: יחס ההומאני (כלפי הגר), מוסר, כפיות טובה, כבוד
--

מקורות

רמב"ן, מאגר ספרות הקודש, בראשית כ"א, פסוק ט', https://kodesh.snunit.k12.il/comment/t0121_9.htm נויה שגיב, 2010, פרשת לך לך. על גירוש הגר וישמעאל ועל המעלימים עין, https://heb.hartman.org.il/didactic-articles-genesis-16/ נחמה ליבוביץ, 1970, עיונים בספר בראשית, ההסתדרות הציונית העולמית, עמ' 111, בראשית ט"ז פסוקים א-ו אילה פז, 2022, ניסיונה של שרי לפתור את מצוקת עקרותה – בראשית ט"ז, מכון הרטמן, https://heb.hartman.org.il/didactic-articles-genesis-16/
--